

регіональні тенденції

1990–2001

ПЕРЕДМОВА

Шановні читачі!

Цим числом Центр перспективних досліджень (ЦПД) розпочинає видання регулярної публікації “Регіональні тенденції”. Започаткування публікації та видання цього числа стало можливим завдяки фінансовій підтримці East-West Management Institute та Local Government and Public Service Reform Initiative (LGI) of the Open Society Institute.

Перше число публікації, яке ви тримаєте в руках, відрізняється від дальших випусків видання. Метою цього числа було:

- *проаналізувати стан і динаміку розвитку регіонів України в останні роки;*
- *порівняти стан і перспективи розвитку регіонів.*

Починаючи з другого числа, публікація міститиме глибинний аналіз економічних тенденцій у регіонах протягом останнього часу, а також короткостроковий прогноз основних показників. Особливу увагу ми приділятимемо показникам, що характеризують розвиток регіонів в Європейському Союзі.

У цій публікації аналіз здійснено за областями. Для зручності викладу та порівняння ми умовно згрупували області за такими регіонами:

- *Північ: Житомирська, Київська (без Києва), Сумська, Чернігівська області;*
- *Південь: АР Крим (із Севастополем), Миколаївська, Одеська, Херсонська області;*
- *Центр: Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області;*
- *Захід: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області;*
- *Схід: Запорізька, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Харківська області;*
- *Київ.*

Здійснюючи аналіз соціально-економічного стану та потенціалу областей, ми розглядали такі основні аспекти:

- *динаміка розвитку регіональної економіки загалом;*
- *людські ресурси;*
- *якість життя;*
- *конкурентоспроможність місцевої економіки;*
- *бізнес-середовище;*
- *розвиток інфраструктури;*
- *інвестиційна та інноваційна діяльність;*
- *внутрішній ринок.*

Для підготовки цієї публікації використано дані Державного комітету статистики України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України та Національного банку України. Статистичний додаток наприкінці публікації містить первинні показники, які лягли в основу нашого аналізу. Додатково для оцінювання бізнес-середовища в областях ми скористалися даними соціологічного опитування підприємств, проведеного влітку 2001 року Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) на замовлення USAID, DAI/BIZPRO.

ЗМІСТ

Порівняння українських регіонів	5
Київ	8
Схід	13
Дніпропетровська область	13
Донецька область	18
Запорізька область	23
Луганська область	27
Харківська область	32
Північ	37
Житомирська область	37
Київська область	42
Сумська область	46
Чернігівська область	50
Центр	55
Вінницька область	55
Кіровоградська область	59
Полтавська область	63
Черкаська область	67
Південь	71
Автономна Республіка Крим і Севастополь	71
Миколаївська область	78
Одеська область	82
Херсонська область	87
Захід	92
Волинська область	92
Закарпатська область	97
Івано-Франківська область	101
Львівська область	105
Рівненська область	109
Тернопільська область	113
Хмельницька область	117
Чернівецька область	121
Статистично-методологічний додаток	125

ПЕРЕЛІК ТАБЛИЦЬ

Таблиця 1. Основні соціально-економічні показники розвитку регіонів України . . .5
Таблиця 2. Значення регіону6
Таблиця 3. Ресурси Києва9
Таблиця 4. Ресурси Дніпропетровської області14
Таблиця 5. Ресурси Донецької області18
Таблиця 6. Ресурси Запорізької області23
Таблиця 7. Ресурси Луганської області28
Таблиця 8. Ресурси Харківської області32
Таблиця 9. Ресурси Житомирської області38
Таблиця 10. Ресурси Київської області42
Таблиця 11. Ресурси Сумської області47
Таблиця 12. Ресурси Чернігівської області51
Таблиця 13. Ресурси Вінницької області56
Таблиця 14. Ресурси Кіровоградської області59
Таблиця 15. Ресурси Полтавської області63
Таблиця 16. Ресурси Черкаської області67
Таблиця 17. Ресурси Криму72
Таблиця 18. Ресурси Миколаївської області78
Таблиця 19. Ресурси Одеської області83
Таблиця 20. Ресурси Херсонської області88
Таблиця 21. Ресурси Волинської області92
Таблиця 22. Ресурси Закарпатської області97
Таблиця 23. Ресурси Івано-Франківської області101
Таблиця 24. Ресурси Львівської області105
Таблиця 25. Ресурси Рівненської області110
Таблиця 26. Ресурси Тернопільської області113
Таблиця 27. Ресурси Хмельницької області117
Таблиця 28. Ресурси Чернівецької області121

ПОРІВНЯННЯ УКРАЇНСЬКИХ РЕГІОНІВ

У цій публікації ви знайдете детальний аналіз економічного стану та потенціалу українських областей. Метою цього розділу є порівняти регіони України між собою. На нашу думку, більш інформативним і показовим є порівняння не областей, а регіонів. Нижче наведено основні показники, які відображають різні аспекти соціально-економічного розвитку кожного регіону.

Таблиця 1. Основні соціально-економічні показники розвитку регіонів України

Показники	Київ	Схід	Північ	Центр	Південь	Захід
ВДВ на душу населення (2000 рік), грн.	5969	3254	2620	2443	2326	1954
Рейтинг за ВДВ на душу населення (2000 рік)	1	2	3	4	5	6
Населення (2000 рік, млн.)	2,6	16,2	5,9	6,1	7,5	11,2
Природний приріст населення (2000 рік, %)	-0,3	-1,0	-1,0	-1,0	-0,6	-0,3
Рівень безробіття (2001 рік, %, методологія МОП)	6,1	10,7	13,4	10,7	9,6	13,0
% промисловості у ВДВ 2000 року	16,4	48,2	28,3	28,5	23,6	23,8
% сектору послуг у ВДВ 2000 року	73,9	38,3	37,0	38,7	51,5	42,9
% сільського господарства у ВДВ 2000 року	–	10,1	30,5	28,3	19,9	28,8
% приватизованих підприємств (станом на кінець 2001 року)	13,0	27,6	29,2	25,6	25,2	37,7
ПІІ на душу населення (на кінець 2001 року, доларів США)	585	68	84	48	66	42
Середні грошові витрати одного домогосподарства (2001 рік, грн.)	846	508	459	418	478	453

Джерело: Держкомстат. Розрахунки: ЦПД

Якщо прийняти за єдиний показник рівня економічного розвитку обсяг валової доданої вартості (ВДВ) на душу населення, то безперечним лідером серед регіонів України є Київ. За цим же показником аутсайдером виявився Західний регіон.

За обсягом ВДВ на душу населення столиця є незаперечним лідером

Майже всі показники, наведені для Києва, є найкращими серед регіонів. Єдиний виняток становить частка приватизова-

них підприємств, проте це можна пояснити радше швидким зростанням загальної кількості підприємств, зареєстрованих у Києві. Лідерство Києва зумовлено і його столичним статусом, і високою конкурентоспроможністю економіки. Зокрема частка послуг у структурі економіки тут найвища та сягає майже трьох чвертей ВДВ.

Другим місцем Східний регіон переважно зобов'язаний розвиненій промисловості, частка якої в регіональній економіці найвища в Україні. Завдяки розвитку промисловості безробіття в регіоні тримається на помірному рівні. Утім, несприятливі екологічні умови спричинюють високі темпи природного скорочення населення.

За обсягом ВДВ на душу населення Північний і Центральний регіони посідають сусідні третє та четверте місця. Обидва регіони мають дуже подібну структуру економіки. Однак третє місце Північного регіону переважно зумовлене високим економічним розвитком Київської області, що є наслідком її тісних економічних зв'язків зі столицею. Відповідно на Півночі України показники інвестицій в економіку та добробуту жителів є кращими, ніж у Центральному регіоні. Проте через високий рівень безробіття у менш розвинених Сумській і Житомирській областях цей показник загалом у Північному регіоні найгірший в Україні.

У структурі економіки Південного регіону домінує сектор послуг. Однак навіть така перспективна структура економіки не дала регіону змоги піднятися вище п'ятого місця за обсягом ВДВ на душу населення, для чого є низка причин. По-перше, у регіоні доволі повільно розвивалося сільське господарство. По-друге, машинобудування, яке має істотну частку в промисловості, стрімко скорочувалося. По-третє, продуктивність праці в секторі послуг украї низька. Нарешті, у

Таблиця 2. Значення регіону

Показники	Україна	Київ	Захід	Південь	Північ	Схід	Центр
Частка населення, % (2001)	100,0	5,4	22,8	15,1	11,9	32,6	12,2
Частка території, % (2000)	100,0	0,1	21,7	18,8	18,8	23,8	16,7
Частка регіону у ВДВ України, % (2000)	100,0	11,4	15,9	12,7	11,1	38,2	10,8
Темпи зростання ВДВ ¹ , % (2000)	4,1	7,7	4,9	0,9	5,6	5,0	0,4

Джерело: Держкомстат. Розрахунки: ЦПД

¹ Середньозважені за ВДВ темпи зростання реальної ВДВ.

регіоні слабо розвинена інфраструктура. Усі ці чинники перешкоджають економічному розвитку регіону, а експортний потенціал залишається низьким. Порівняно великий обсяг грошових витрат домогосподарств зумовлений можливістю отримувати додаткові (часто незареєстровані) доходи від надання курортних послуг.

Останнє місце в рейтингу посідає Західний регіон, який є другим в Україні за чисельністю населення. Ця частина України має високий показник безробіття та малий обсяг інвестицій. У структурі економіки найбільшу частку займає сектор послуг, який розвивався досить повільно та має низьку продуктивність праці. Розвиток сектору зокрема стримували низькі доходи домогосподарств. Промисловість регіону зазнала суттєвого падіння. Чинниками, які перешкоджають розвитку сільського господарства, є низька організація сектору (господарства населення виробляють 80% продукції) та недостатня активність фермерів.

***Західний регіон –
найбідніший
в Україні***

СТАТИСТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ДОДАТОК

<i>Перелік інформації, використаної в дослідженні</i>	126
<i>Таблиця А1. Загальна характеристика</i>	128
<i>Таблиця А2. Структура ВДВ України</i>	128
<i>Таблиця А3. Індекси ВДВ України</i>	130
<i>Таблиця А4. ВДВ України</i>	132
<i>Таблиця А5. Конкурентоспроможність</i>	134
<i>Таблиця А6. Якість життя</i>	136
<i>Таблиця А7. Бізнес-середовище</i>	138
<i>Таблиця А8. Інвестиції</i>	140
<i>Таблиця А9. Робоча сила</i>	140
<i>Таблиця А10. Внутрішній ринок</i>	142

регіональні тенденції започаткував Центр перспективних досліджень у 2003 році в партнерстві з Департаментом регіональної політики Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України.

У **регіональних тенденціях** ми подаємо аналіз стану державної регіональної політики, оцінку економічного розвитку регіонів України, а також прогнози розвитку регіонів. Під час підготовки цього випуску, в якому аналізується динаміка розвитку українських регіонів протягом 1990–2001 років, ми використовували інформацію, доступну станом на 1 березня 2003 року.

регіональні тенденції підтримує East-West Management Institute та Local Government Initiative.

Група **регіональних тенденцій**: Євгенія Ахтирко, Олексій Бакун, Андрій Блінов (старший економіст Центру), Олексій Блінов, Тетяна Ільяшенко, Максим Машляківський (координатор проекту, редактор **регіональних тенденцій**), Ксенія Овчаренко (редактор англійської версії), Тетяна Ситник.

Консультанти **регіональних тенденцій**: Мацей Грабовські (Гданський інститут ринкової економіки), Сергій Романюк (Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України), Раїса Віленчук, Надія Григорович, Ірина Нікітіна (Державний комітет статистики України), Гліб Вишлінський (GfK–USM).

Члени Наглядової ради Центру, East-West Management Institute та Local Government Initiative не несуть відповідальності за оцінки та погляди, висловлені в **регіональних тенденціях**.

Хоча Центр перспективних досліджень доклав усіх зусиль для забезпечення якості цієї публікації, ані Центр, ані його працівники, консультанти, члени Наглядової Ради Центру, East-West Management Institute та Local Government Initiative, не несуть відповідальності за жодні збитки чи шкоду, заподіяні особі, що покладалася на інформацію, наведену в цій публікації, якою б не була причина цих збитків чи шкоди.

Під час підготовки **регіональних тенденцій** використано інформацію Державного комітету статистики України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України та агентства Інтерфакс-Україна.

Надруковано в Україні, фірма "Літопис-XX".

Адреса Центру перспективних досліджень:
вул. Пимоненка 13а, 04050 Київ, Україна.
Телефон: (044) 236-1292. Факс: (044) 236-4668.
E-mail: qr@icps.kiev.ua. Web: www.icps.kiev.ua

За детальною інформацією щодо передплати цієї та інших публікацій Центру просимо звертатися до Максима Корепанова, тел. (044) 236-5464, e-mail: marketing@icps.kiev.ua

© 2003 Центр перспективних досліджень

За умови цитування подача посилання на **регіональні тенденції** обов'язкова.

ЦЕНТР ПЕРСПЕКТИВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ є незалежною благодійною дослідницькою організацією, яка має на меті впровадити в Україні концепцію та процедури публічної політики. Задля цього ми допомагаємо урядові та громадськості глибше усвідомити потребу аналізу варіантів політичних рішень, поглиблюємо ознайомленість з методиками їх вироблення й обговорення, а також інформуємо громадськість про можливі наслідки прийняття чи неприйняття кожного з варіантів. Особливу увагу Центр приділяє реформам, що втілюються українським урядом.

НАГЛЯДОВА РАДА

Голова

Богдан Гаврилишин

Члени ради

Джим Баун

Євген Бершеда

Мирон Василик

Анатолій Гальчинський

Станіслав Довгий

Юрій Єхануров

Ярослав Кінах

Анатолій Максюта

Стефан Мейсі

Віталій Мельничук

Ігор Мітюков

Світлана Огаркова

Стюарт Паперін

Сергій Романюк

Алекс Сундаков

Джон Тедстром

Сергій Тигипко

Олександр Чалий

Ігор Шумило

Віктор Ющенко

Наталя Яковенко